

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nauka.com.ua](http://www.economy.nauka.com.ua) | № 10, 2020 | 29.10.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.10.151](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.10.151)

УДК 338.4

Ю. М. Зеленін,
аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана,
виконавчий директор бізнес-школи «Міжнародний інститут бізнесу»
ORCID ID 0000-0001-9565-336X

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ

Yu. Zelenin
Postgraduate student of the Department of Business Economy and Entrepreneurship,
Kyiv National Economic University named by Vadym Hetman,
Executive Director of International Institute of Business

MAIN ASPECTS OF MODERN DEVELOPMENT OF EDUCATION FOR ADULTS IN UKRAINE

У статті досліджено та систематизовано базові складові законодавчого регулювання освіти дорослих у системі освіти України, а також розглянуто сутність поняття «освіта дорослих». Доведено, що при реформуванні системи освіти в Україні, зокрема, у площині виділення освіти дорослих як її окремого складника, доцільно звернути увагу на вибір та впровадження освітніх інновацій, які успішно реалізовані в багатьох європейських країнах, зокрема, у Польщі, Ірландії, Великій Британії. Відповідно до цього, обґрунтовано основні напрями вдосконалення даної сфери в українських реаліях та виведено нову форму освіти дорослих – змішану, що передбачає поєднання двох або усіх трьох форм: формальної, неформальної та інформальної. Досліджено відносини між суб'єктами, котрі беруть участь у процесі освіти дорослих та рекомендовано звернути увагу на основні аспекти їхнього регулювання з боку держави.

The article investigates and systematizes the basic components of the legislative regulation of adult education in the education system of Ukraine, as well as considers the essence of the concept of "adult education". It is substantiated that adult education is, on the one hand, a logical continuation of the educational process, ensuring its continuity, and on the other – is an integral structural element in the education system of Ukraine. It is concluded that there is an urgent need to develop appropriate legislation on adult education.

It is proved that when reforming the education system in Ukraine, in particular, in terms of allocating adult education as its separate component, it is advisable to pay attention to the selection and implementation of educational innovations that have been successfully implemented in many European countries, including Poland, Ireland and Great Britain. The main aspects of reforming the education system in Ukraine in the light of international experience are studied: the transition to market are regional management of adult education; modernization of the content of national

educational programs to focus on the needs of individual consumer groups; a combination of different forms of adult education.

Accordingly, the main directions of improvement of this sphere in the Ukrainian realities are substantiated and a new form of adult education is derived – mixed, which provides a combination of two or all three forms: formal, informal and non-formal education. It is substantiated that the mixed form of adult education, thanks to the complex organization according to systematization of needs, expectations and plans of the person, is capable, on the one hand, to influence more effectively both individual result, and satisfaction of needs of a society, the market, the state, and on the other – a person has the opportunity to study in educational institutions of various forms throughout life, which is the essence of the implementation of the process of adult education.

The relations between the subjects involved in the process of adult education are studied and it is recommended to pay attention to the main aspects of their regulation by the state.

Ключові слова: *система освіти; освіта дорослих; форма освіти дорослих; стейкхолдери; освітні інновації.*

Key words: *education system; adult education; form of adult education; stakeholders; educational innovations.*

Постановка проблеми. Активні трансформаційні процеси, які перманентно відбуваються в усіх сферах суспільного життя нашої держави та повсякчас посилюються новими глобалізаційними викликами, призвели до необхідності посилення ролі освіти на усіх її рівнях як невід’ємного чинника суспільно-економічного поступу країни. Особливої уваги заслуговує такий соціальний інститут як освіта дорослих, що характеризується індивідуальним напрямом розвитку, тісним взаємозв’язком з багатьма іншими суспільно-політичними інституціями і здатністю забезпечити конкурентоспроможність України у всіх сферах (науці, політиці, економіці, правосудді тощо). Таке твердження ґрунтується на основі задекларованої у стратегічно важливих державних документах зміни концептуального підходу до освітнього процесу, що повинен формуватись з метою всебічного особистісного розвитку людини як найважливішої цінності суспільства [1]. Тобто, освіта з засобу перетворюється на ціль розвитку людини, а отже, освіта упродовж життя стає логічним адаптаційним результатом трансформаційних змін в національному освітньому процесі.

Очевидно, що така тенденція зумовлена, насамперед, інтеграцією нашої держави до європейської та міжнародної спільнот, де питання забезпечення всеохоплюючого, справедливого, якісного навчання та мотивації до здійснення навчання упродовж життя є одним з пріоритетних. Так, в Інчхонській декларації ЮНЕСКО «Освіта-2030», прийнятій на Всесвітньому форумі з питань освіти у 2015 р., зазначено, що право на освіту, яке виникає в людини при народженні, зберігається упродовж всього життя. Дане право базується на інтеграції навчання та життя, охоплює діяльність, спрямовану на освіту людей будь-якого віку у всіх ситуаціях життя, у межах різних методів, які в сукупності спроможні задовольнити широкий спектр потреб у сфері освіти [2, с. 30].

Послідовним кроком до ініціатив міжнародних організацій, на нашу думку, могла б стати декларація концептуальних основ розвитку освіти в Україні на найближче десятиліття, з-поміж яких освіта дорослих виступала б одним з домінантних рівнів у структурі освіти. Так, в існуючому на цей час проєкті Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років [3] освіту дорослих як структурний елемент освіти не виділено, що, вважаємо, не відповідає існуючим соціально-економічним потребам українського суспільства та перешкоджає осучасненню економіки знань відповідно до вимог європейського економічного й культурного простору. Таким чином, виникає нагальна потреба у теоретико-методологічному аналізі сучасного стану освіти дорослих в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З-поміж актуальних наукових здобутків у напрямку дослідження особливостей розвитку освіти дорослих в Україні та за кордоном особливої уваги заслуговують праці таких сучасних українських науковців як Барабаш О. В., Берлінг Р. З., Десятов Т. М., Кремень В. Г., Лук’янова Л. Б., Муқан Н. В., Ситник О. І., Тимчук Л. І., Якубенко В. М. та ін.

Незважаючи на достатню кількість досліджень різних аспектів організації освітнього процесу в Україні, на цей час не вистачає комплексного, системного аналізу становлення і обґрунтування напрямів розвитку саме освіти дорослих як невід’ємного й повноцінного складника національної системи освіти. Фрагментарний характер існуючих досі наукових розробок обумовив актуальність обраної теми. З огляду на це, **метою** статті є дослідження основних аспектів сучасного стану освіти дорослих в Україні, що зумовило виконання таких **завдань**:

- дослідити та систематизувати базові складові існуючих правових засад, які регулюють освіту дорослих в Україні;
- розглянути сутність освіти дорослих в національній системі освіти;

- на основі аналізу досвіду європейських країн обґрунтувати напрями впровадження освітніх інновацій в українську систему освіти дорослих та запропонувати нову форму освіти дорослих – змішану.

Виклад основного матеріалу. На даний час освіта дорослих в Україні регулюється відповідно до законів «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійний розвиток працівників», а також низки інших нормативно-правових актів, які певним чином регламентують освіту населення працездатного віку. В усіх цих документах йдеться, насамперед, про освіту та розвиток людини упродовж всього життя (табл. 1).

Таблиця 1.

Систематизація основних положень законодавчих актів, які регулюють розвиток освіти дорослих в Україні

Законодавчий акт	Рік ухвалення	Терміни, вжиті у документі і пов'язані з впровадженням процесу освіти дорослих	Основні тези щодо розвитку освіти дорослих	Стаття, розділ
Закон України «Про освіту» [1]	2017	Освіта дорослих	Освіта дорослих - окремий рівень освіти, на якому особа може реалізовувати своє право на освіту	Ст.3, п. 3.3
		Освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта	Освіта дорослих є невід'ємним складником системи освіти	Ст. 10, п. 10.1
		Освіта дорослих; безперервний професійний розвиток	Освіта дорослих – складова освіти упродовж життя, спрямована на реалізацію права повнолітньої особи на безперервне навчання. Безперервний професійний розвиток – це безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої освіти.	Ст. 18
Закон України «Про вищу освіту» [4]	2014	Освіта протягом життя	Сприяння сталому розвитку суспільства за допомогою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти упродовж життя. Держава розширює можливості для здобуття освіти протягом життя.	Ст. 3
Закон України «Про професійний розвиток працівників» [5]	2012; 2018	Навчання дорослої працездатної людини; безперервний процес професійного розвитку працівників	Безперервний процес розвитку людини є принципом державної політики у сфері професійного розвитку працівників.	Ст. 2
Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні до 2021 року» [7]	2013	Освіта дорослих	Освіта дорослих потребує якісного поліпшення	Р. 2
		Навчання протягом життя; дальше навчання	Навчання протягом життя є метою Стратегії та основою для забезпечення особистісного розвитку людини.	Р. 3
Концепція розвитку освіти дорослих [8]	2011	Освіта дорослих; дорослість; форми освіти дорослих; технології навчання дорослих; андрагог	Визначає зміст основних термінів освіти дорослих; мету, завдання, принципи, напрями, етапи реалізації даної Концепції.	
Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» [6]	2002	Розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя	Розвиток безперервної освіти є пріоритетним напрямом державної політики щодо розвитку освіти.	П. 2.2
		Наступність і безперервність освіти	Держава повинна забезпечувати наступність та безперервність освіти.	П.2.3
		Безперервність освіти, навчання протягом життя	Державна політика щодо безперервної освіти здійснюється з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти упродовж життя, а також соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін.	Р. 8

Джерело: складено автором на основі [1; 4; 5; 6; 7; 8]

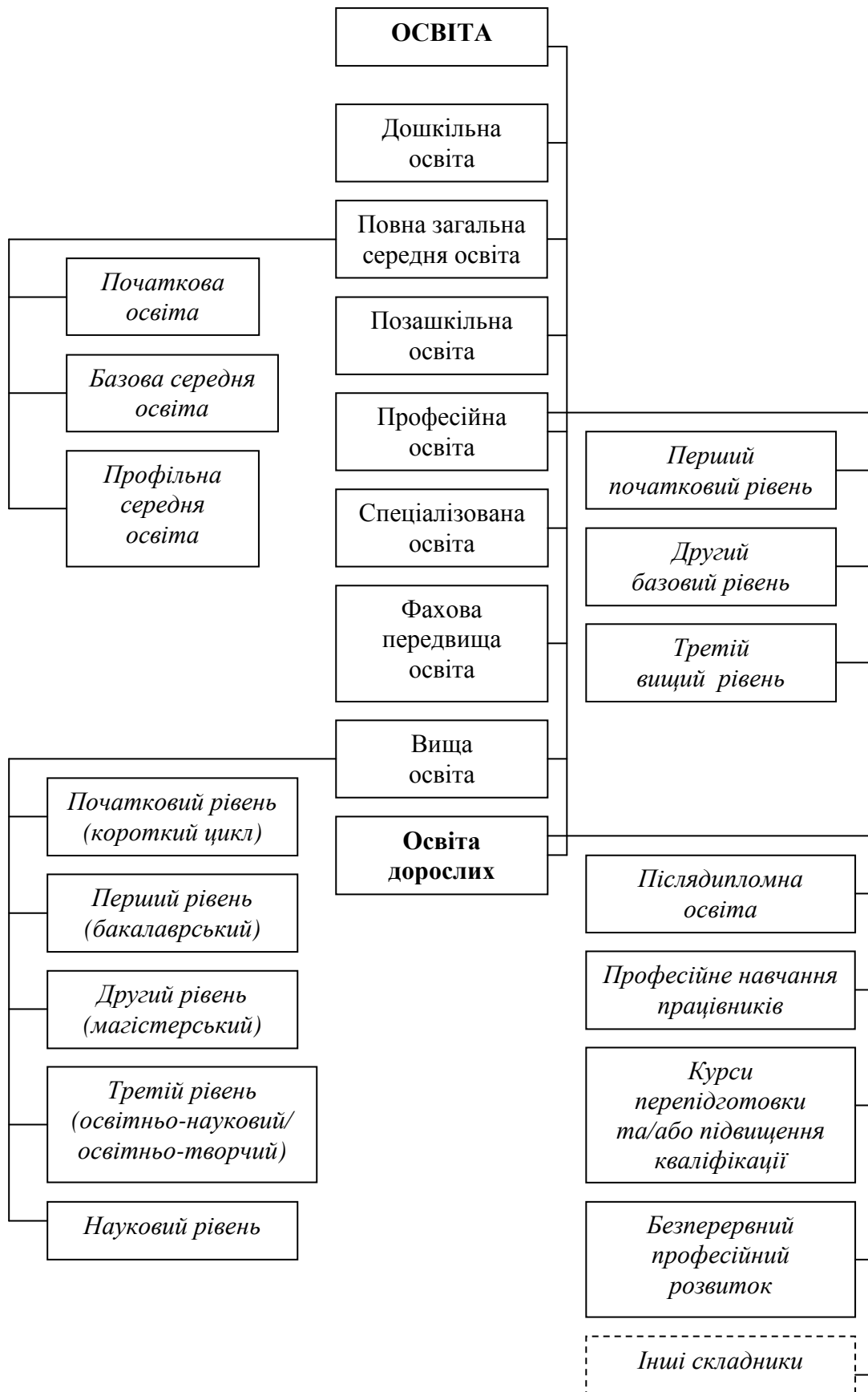
На нашу думку, існуюче українське законодавче забезпечення щодо освіти дорослих є половинчастим, розірваним та неспроможним комплексно регулювати розвиток освіти дорослих як структурного елемента системи освіти в Україні. По-перше, відсутній єдиний термінологічний ряд у всіх законодавчих актах. Найпоширенішими є такі поняття як «безперервна освіта», «навчання працездатної людини», «безперервний професійний розвиток» тощо, водночас Закон України «Про освіту» в останній редакції ввів термін «освіта дорослих» та його визначення, що зумовлює необхідність привести до відповідності і положення решти нормативно-правових актів. Так, уточнення та чіткого розмежування потребують терміни «освіта дорослих», «освіта упродовж життя», «безперервна освіта». З-поміж іншого, на наш погляд, важливо передбачити у новому законодавстві наступні аспекти:

- введення у законодавчу площину принципово нових понять, зокрема, таких як формальна, неформальна та інформальна освіта дорослих. Розмежування й уточнення сутності кожної форми освіти дорослих сприятиме подоланню суперечностей між ними, нівелюванню монополії формальних навчальних закладів, а також появі розуміння у суспільства взаємодоповнюючого характеру усіх існуючих форм освіти у напрямку ефективного розвитку навчання дорослих. У цьому контексті особливо актуальним є досвід європейських країн, де давно і успішно на законодавчому рівні затверджено положення про формальну, неформальну та інформальну освіту дорослих. З-поміж інших актуальних термінів, які потребують правового декларування, можна вважати, зокрема, інноваційні технології освіти дорослих, андрагогічну освіту дорослих та інші поняття, які слугують концептуальними аспектами для повноцінного формування системи освіти дорослих в Україні;
- визначення видів, підсистем освіти дорослих, її форм та завдань;
- регулювання у процесі реалізації освіти дорослих відносин між особистістю, суспільством та державою.

По-друге, відсутність окремої законодавчої підтримки освіти дорослих в Україні суперечить тенденціям Європейського Союзу, де освіта дорослих є важливим елементом загальноєвропейської суспільно-політичної стратегії розвитку. Адаптація української освітньої політики до прийнятих у міжнародній спільноті норм та цінностей сприятиме активізації інтеграції національної системи освіти в європейський простір. З іншого боку, законодавче закріплення освіти дорослих допоможе не лише утвердити державну політику України у даній сфері, а й стимулювати наукову інституалізацію освіти дорослих в рамках відповідної наукової галузі. Для цього є всі підстави, оскільки на цей час активно функціонують і розвиваються у державі організації, які надають послуги у практичній сфері освіти дорослих та післядипломної освіти.

Вагомим внеском у розвиток освіти дорослих, свого часу, стала її інституціональна підтримка завдяки прийняттю «Концепції освіти дорослих в Україні» у 2011 р., заснуванню громадської спілки «Українська асоціація освіти дорослих» у 2015 р., появі й розвитку упродовж останнього двадцятиріччя освітніх організацій для дорослих, зокрема, й бізнес-шкіл. Така інтенсифікація процесу інституалізації освіти дорослих в Україні актуалізує питання відповідної законодавчої підтримки цих процесів, її необхідність посилюється задекларованою стратегічною метою держави - забезпеченню ефективного та комплексного розвитку освіти дорослих як самостійної структурної ланки у системі освіти України. Насамперед, необхідний оновлений концептуальний документ розвитку освіти дорослих, розроблений на основі власного й світового досвіду – з одного боку, а з іншого – зважаючи на важливі прийняті положення міжнародних декларацій, таких як Болонська (1999 р.), Лісабонська (2000 р.), Копенгагенська (2002 р.), Інчхонська (2015 р.), а також матеріалів та рекомендацій різних міжнародних конференцій з питань освіти дорослих. Такий підхід повністю виправданий з огляду на значення освіти в реалізації євроінтеграційних стратегічних ініціатив України. Саме освіта дорослих, за висновками вчених, є індикатором соціально-економічного, науково-технічного та культурного рівня розвитку держави [9, с. 137].

Відповідно до Статті 10 Закону України «Про освіту», освіта дорослих визначається як невід’ємний структурний елемент системи освіти поруч з такими її складниками як дошкільна, повна загальна середня, позашкільна, спеціалізована, професійна (професійно-технічна), фахова передвища та вища освіта. Водночас Стаття 18 декларує основні положення щодо освіти дорослих і розглядає дане поняття як складову освіти впродовж життя, орієнтовану на виконання права кожної людини, котра досягла повноліття, отримувати безперервне навчання з огляду на її власні потреби та потреби економіки, а також переваги суспільного розвитку [1]. До освіти дорослих належать післядипломна освіта; професійне навчання працівників; курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації; безперервний професійний розвиток (рис. 1).

Рис. 1. Система освіти в Україні

Джерело: складено автором на основі [1; 5]

Післядипломна освіта спрямована на здобуття нових чи покращення уже здобутих навиків, компетентностей після закінчення вищої, професійної (професійно-технічної) освіти. До післядипломної освіти

належать спеціалізація, стажування, аспірантура, докторантура, підвищення кваліфікації, перепідготовка, а також – у сфері охорони здоров'я – інтернатура й лікарська резидентура [1].

Професійне навчання працівників є процесом цілеспрямованого здобуття спеціальних знань, розвитку певних навичок та вмінь, нових видів професійної діяльності, які сприяють підвищенню продуктивності праці. Основними елементами професійного навчання працівників, яке може здійснюватись як у роботодавця (на підприємстві, в установах чи організаціях), так і в професійно-технічних й вищих навчальних закладах, є первинна професійна підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації працівників згідно з потребами виробництва [5].

Курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації призначені для дорослих, котрі прагнуть здобути нові компетентності задля покращення своєї професійної діяльності чи галузі знань.

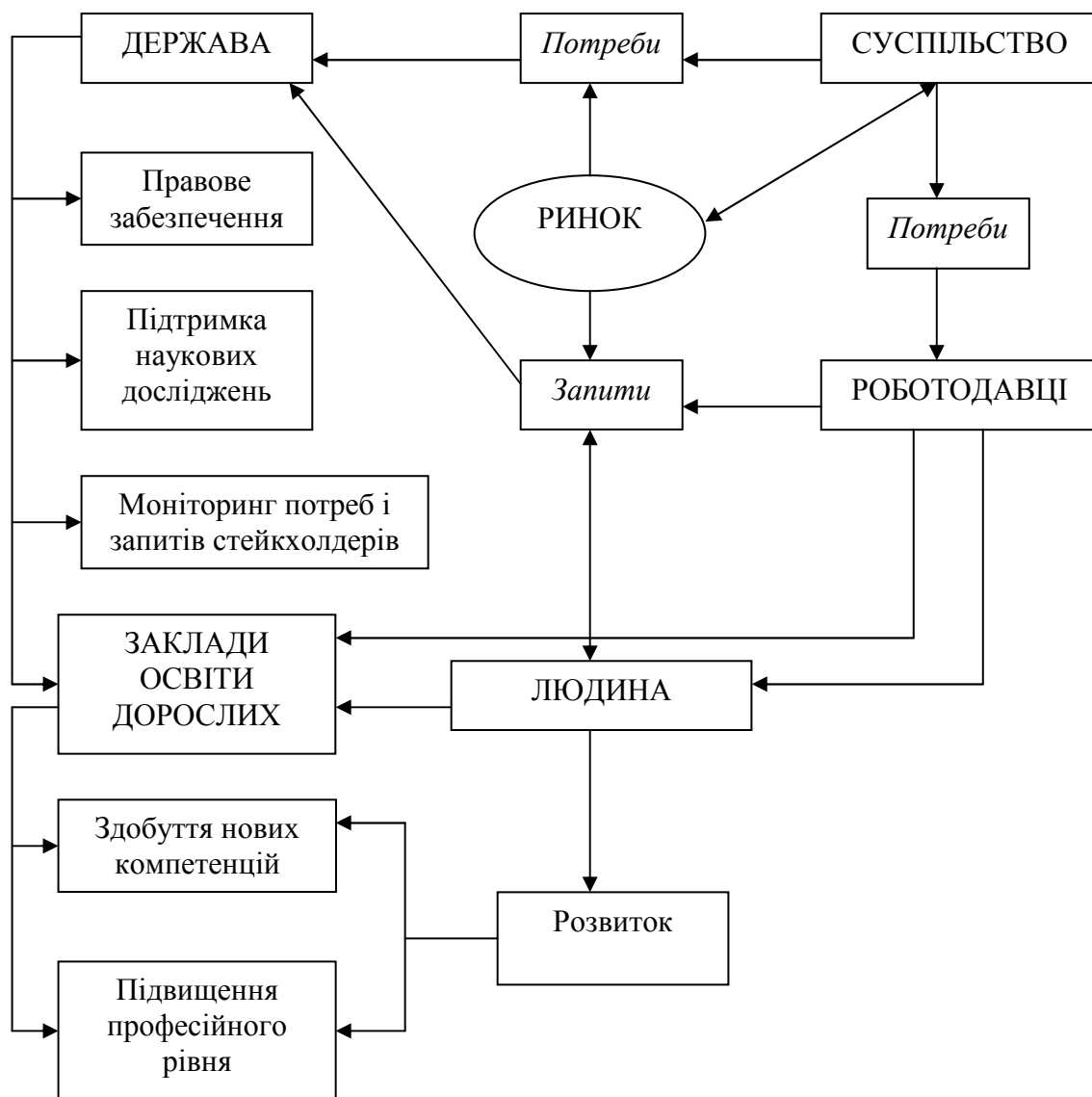
Безперервний професійний розвиток є перманентним процесом навчання, завдяки якому фахівці, маючи закінчену вищу чи післядипломну освіту, можуть покращити свої професійні компетентності. Даний елемент освіти дорослих сфокусований на тривалості усього періоду професійної діяльності дорослої людини.

За аналітичними висновками Касьянова Г., ще донедавна розвиток освіти в Україні характеризувався екстенсивністю, а усі зміни набували, здебільшого, негативного змісту. Причиною такої ситуації була залежність освіти від попереднього шляху розвитку (path dependency), за якого інституційна модель, способи та методи попередньої системи постійно репродукувались в даних освітніх процесах [10, с. 38]. Нинішні ж спроби адаптувати систему освіти до потреб соціально-економічного й культурного розвитку України, з виділенням в самостійний структурний елемент освіти дорослих у системі національної освіти, на наш погляд, свідчать про осучаснення її механізму, а звідси – й поступове зменшення розбіжностей між освітніми очікуваннями й потребами суспільства та фактичним її станом. Як стверджує президент НАПН України Кремень В. Г., освіта дорослих, виступаючи структурною ланкою у системі безперервної освіти, є одним з важливих інноваційних нововведень у державі й, очевидно, потребує перетворень, насамперед, у правовому полі [11].

Погоджуючись з вище наведеними висновками, зазначимо, що при реформуванні системи освіти в Україні у площині виділення освіти дорослих як її окремого складника, доцільно звернути увагу на вибір та впровадження освітніх інновацій, які давно і успішно реалізовані в багатьох європейських країнах, зокрема, у Польщі, Ірландії, Великій Британії.

По-перше, модернізація організаційно-економічних засад освіти дорослих з урахуванням польського досвіду [12]. При їх визначенні орієнтуються на превалювання ролі держави або ринку. У першому випадку, функціонування сфери освіти дорослих забезпечують органи державної влади та місцевого самоврядування; в іншому ж – освіта дорослих розвивається відповідно до потреб ринку праці, а, отже, особливості її формування можуть відрізнятись у регіональному контексті, зважаючи на соціально-економічне становище певного регіону. Оскільки освіта дорослих відзначається найвищою мобільністю та відкритістю з-поміж інших елементів освіти, вважаємо, що в Україні слід поєднати обидва підходи, коли держава виступає нормотворчим джерелом становлення освіти дорослих не лише як складової освіти, а й цілої наукової галузі, сприяє процесу її інституалізації, здійснює різносторонню підтримку, проводить перманентний моніторинг та статистичний аналіз основних показників, пов'язаних з функціонуванням освіти дорослих. Натомість ринковий підхід передбачає врахування важливих запитів і потреб дорослих людей, політичні та соціально-економічні зміни у суспільстві, а також виступає основним чинником коригування навчально-освітніх програм, визначаючи їхні цілі, мету навчання, виконуючи функцію контролю за роботою організацій освіти дорослих.

Основний зміст реформи у даному аспекті полягає у переході від крайнього централізованого управління освітою дорослих, надання адміністративної свободи у прийнятті відповідних рішень місцевим та регіональним органам влади, у тім числі, щодо фінансування, а також регулювання відносин між суб'єктами, котрі беруть участь у процесі освіти дорослих (рис. 2).

Рис. 2. Відносини між суб'єктами у процесі освіти дорослих

Джерело: складено автором

По-друге, модернізація змісту національних освітніх програм. Тут корисним може бути досвід Ірландії, освітня галузь якої характеризується високим рівнем розвитку, широтою міжнародного визнання, а процес модернізації сутності ірландських програм навчання для дорослих, за висновками фахівців, є визначальним з-поміж основних тенденцій функціонування освіти дорослих не лише в даній країні, а й у Європі загалом. Так, в Ірландії при розробці та коригуванні таких навчальних програм орієнтуються на потреби і запити певних груп дорослих, як-от молодих матерів, мандрівників, літніх людей, мешканців сільської місцевості тощо. Кожна з цих груп отримує свою спеціальну програму. Завдяки цьому освіта дорослих в Ірландії стає масовим явищем, що призводить до підвищення добробуту суспільства [13]. В Україні основними цільовими групами освіти дорослих науковці називають військовослужбовців (у т. ч. учасники бойових дій, звільнені у запас, котрі потребують професійної перепідготовки), безробітних, бідних, людей старшого віку (пенсіонери), мігрантів та ін. [14, с. 103].

Модернізація навчальних програм для дорослих в Україні з використанням ірландського досвіду ефективної диференціації за цільовими аудиторіями може інтенсифікувати успішні зрушення у процесі становлення української системи освіти дорослих.

По-третє, ефективне поєднання різних форм освіти дорослих з метою навчання людини упродовж життя. Слід зазначити, що в Україні існують формальна та неформальна форми освіти дорослих. Поступової популярності набуває інформальна освіта дорослих.

Формальна освіта (formal education) – це форма освіти дорослих, спрямована на здобуття певного освітнього рівня чи кваліфікації у державних або визнаних приватних закладах, які належать до національної системи освіти. Дана форма включає так само післядипломну освіту – аспірантуру, докторантуру, підвищення кваліфікації та перепідготовку. Основними характерними рисами формальної освіти є структурування

навчального середовища та чітко визначений формат відносин між студентом й викладачем. Формальна освіта дорослих здійснюється, як правило, у закладах, спрямованих на навчання у межах Міністерства освіти та науки України (університетах, інститутах).

Неформальна освіта (non-formal education) – професійно спрямована освіта, програми якої планують і здійснюють окремі особи чи організації з метою розширення спектру компетенцій та навичок здобувача. Неформальна освіта є альтернативою або доповненням формальної освіти і надається за допомогою професійних тренінгів, інтернет-курсів, стажувань на робочому місці тощо. Упродовж тривалого часу заклади формальної освіти не визнавали навчальні програми неформальної освіти, проте, за висновками науковців, саме неформальна освіта виступає сприятливим фактором активного розвитку регіонів [14, с. 103].

Ще однією формою освіти дорослих, визнаною ЮНЕСКО, є інформальна освіта (in-formal education), або самоосвіта, коли людина здійснює пізнавальну діяльність індивідуально, використовуючи життєвий та соціальний досвід. Таким чином, комбінаторика трьох форм освіти у напрямку розвитку особистості, відповідно до систематизації її потреб, очікувань та планів, завдяки комплексній організації здатна, з одного боку, високо ефективно вплинути як на індивідуальний результат, так і на задоволення потреб суспільства, ринку, держави, а з іншого – забезпечити людині можливість навчатись в освітніх закладах різних форм упродовж всього життя, що й є сутністю здійснення процесу освіти дорослих.

У напрямку трансформації форм освіти дорослих успішним є досвід Великої Британії, де, свого часу, не лише реформували структуру формальної, а й відродили роботу закладів неформальної освіти дорослих. У результаті формальна освіта набула якісно нових ознак, таких як гнучкість і мобільність, що необхідно для надання можливості дорослим поетапно здобувати спеціальність чи покращувати їхній професійний рівень, без напруги і надмірних зусиль розвиватись у межах освітньої системи, дотримуючись стабільних темпів навчання і зберігаючи досягнуті результати. Водночас активізація неформальної освіти дала можливість дорослим здобувачам чергувати формальну освітню діяльність з неформальною [9].

На нашу думку, даний аспект дозволяє виділити четверту форму освіти дорослих – змішану, що передбачає поєднання двох або усіх трьох форм: формальної, неформальної та інформальної (табл. 2).

Таблиця 2.
Характеристика форм освіти дорослих

Форми освіти дорослих	Спрямованість
Формальна освіта	Здобуття певного освітнього рівня чи кваліфікації у державних або визнаних приватних закладах, які належать до освіти дорослих, у тім числі післядипломної освіти. <i>Характерні риси:</i> інституціоналізованість, системність, стандартизованість навчальних програм.
Неформальна освіта	Професійно спрямована освіта, програми якої планують і здійснюють окремі особи чи організації з метою розширення спектру компетенцій та навичок здобувача. Є альтернативою або доповненням формальної освіти і надається за допомогою професійних тренінгів, інтернет-курсів, стажувань на робочому місці тощо. <i>Характерні риси:</i> інституціоналізованість, сфокусованість навчальних програм.
Інформальна освіта	Самоорганізована пізнавальна діяльність людини на основі використання її життєвого досвіду. <i>Характерні риси:</i> неінституціоналізованість, індивідуальність.
Змішана освіта	Поєднання двох або усіх трьох форм освіти. <i>Характерні риси:</i> неінституціоналізованість, індивідуальність, комплексність.

Джерело: складено автором

Змішана форма освіти дорослих, завдяки комплексному й індивідуальному підходу, може стати оптимальною формою навчання дорослих, яка дозволить людині комплексно і різносторонньо реалізовувати її право на освіту упродовж життя.

Оскільки в Україні на державному рівні освіту дорослих розглядають як один з найважливіших та потужних факторів розвитку особистості, суспільства, держави загалом, саме такі чинники як осучаснення існуючих національних навчальних програм освіти дорослих, їхнє коригування відповідно до глобалізаційних викликів, урізноманітнення освітніх послуг з орієнтацією на потреби й запити усіх суб'єктів, залучених до процесу освіти дорослих, спроможні забезпечити потужний соціально-економічний поступ країни. А завдяки активній співпраці з міжнародними провайдером освіти дорослих відбудеться інтенсифікація інтеграційних процесів України у багатьох інших сферах суспільного життя.

Висновки. Аналіз сучасного стану освіти дорослих в Україні дозволив зробити наступні висновки.

1. Існуюче законодавче забезпечення щодо освіти дорослих є несистемним, що не дозволяє комплексно регулювати розвиток освіти дорослих як структурний елемент системи освіти в Україні. Отже, існує нагальна потреба у розробці відповідних законодавчих документів щодо освіти дорослих.

2. Освіта дорослих виступає, з одного боку, логічним продовженням освітнього процесу, забезпечуючи його безперервність, а з іншого – є невід’ємним структурним елементом у системі освіти України.

3. При реформуванні системи освіти в Україні доцільно звернути увагу на міжнародний досвід щодо вибору та впровадження освітніх інновацій, які успішно реалізовані в багатьох європейських країнах: перехід до ринково-регіонального управління освітою дорослих; модернізація змісту національних освітніх програм щодо їх фокусування на потреби окремих груп споживачів; поєднання різних форм освіти дорослих.

4. Аналіз існуючих форм освіти дорослих в Україні (формальної, неформальної та інформальної) дозволив запропонувати четверту – змішану форму освіти, яка передбачає поєднання двох або усіх трьох форм. Змішана форма освіти дорослих, завдяки комплексній організації відповідно до систематизації потреб, очікувань та планів особистості, спроможна, з одного боку, більш ефективно вплинути і на індивідуальний результат, і на задоволення потреб суспільства, ринку, держави, а з іншого – забезпечити людині можливість навчатись в освітніх закладах різних форм упродовж всього життя, що й є сутністю здійснення процесу освіти дорослих.

Список літератури.

1. Закон України «Про освіту»: чинне законодавство станом на 05 червня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20 вересня 2020).
2. Incheon Declaration and SDG4 – Education 2030 Framework for Action (2015), UNESCO, 86 p.
3. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років. Київ, 2014. URL: http://www.tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf (дата звернення: 22 серпня 2020).
4. Закон України «Про вищу освіту»: чинне законодавство станом на 01 липня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 15 вересня 2020).
5. Закон України «Про професійний розвиток працівників»: чинне законодавство від 05 липня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text> (дата звернення: 10 вересня 2020).
6. Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17 квітня 2002 року. № 347. Освіта, 2002. 24 квіт. (№ 14). С. 2 – 4.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: затв. Указом Президента України від 04 липня 2013 року. № 344. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 20 серпня 2020).
8. Концепція освіти дорослих в Україні / укл.: Л. Б. Лук’янова. Ніжин, 2011. 24 с.
9. Якубенко В. М., Берлінг Р. З. Проблеми та перспективи розвитку освіти дорослих в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2011. № 2. С. 135 – 140.
10. Касьянов Г. Освітня система України 1990 – 2014. Аналітичний огляд. К.: ТАКСОН, 2015. 52 с.
11. Тимчук Л. І. Освіта дорослих в Україні: на шляху до інституалізації. *Територія успіху*. 2017. № 4. С. 13 – 14.
12. Десятов Т. М. Тенденції розвитку освіти дорослих: європейський досвід. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 1 (8). С. 182 – 190.
13. Ситник О. І. Сучасні тенденції розвитку освіти дорослих в Ірландії. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 7. С. 308 – 314.
14. Лук’янова Л. Б. Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний довід. К., 2017. 147 с.

References.

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine “About Education”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Accessed 20 September 2020).
2. Incheon Declaration and SDG4 – Education 2030 Framework for Action (2015), UNESCO, 86 p.
3. “Draft Concept of Education Development of Ukraine for the period 2015 – 2025” (2014), available at: http://www.tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf (Accessed 22 August 2020).
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine “About Higher Education”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Accessed 15 September 2020).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “About professional development of employees”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text> (Accessed 10 September 2020).
6. Decree of the President of Ukraine (2002), “National doctrine of education development”, *Osvita*, vol.14, pp. 2 – 4.
7. Decree of the President of Ukraine (2013), “National strategy for the development of education in Ukraine until 2021”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (Accessed 20 August 2020).
8. Luk'ianova, L.B. (2011), *Kontseptsiiia osvity doroslykh v Ukraini* [Concept of adult education in Ukraine], Nizhyn, Ukraine.
9. Yakubenko, V.M. and Berlinh, R.Z. (2011), “Problems and prospects for the development of adult education in Ukraine”, *Visnyk KNTEU*, vol. 2, pp. 135 – 140.

10. Kas'ianov, H. (2015), *Osvitnia systema Ukrainy 1990 – 2014. Analitychnyj ohliad* [Educational system of Ukraine 1990 2014. Analytical review], TAKSON, Kyiv, Ukraine.
11. Tymchuk, L.I. (2017), “Adult education in Ukraine: on the way to institutionalization”, *Terytoriia uspikhu*, **vol. 4**, pp. 13 – 14.
12. Desiatov, T.M. (2014), “Trends in adult education: the European experience”, *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, **vol. 1** (8), pp. 182 – 190.
13. Sytnyk, O.I. (2013), “Current trends in adult education in Ireland”, *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, **vol. 7**, pp. 308 – 314.
14. Luk'ianova, L.B. (2017), *Zakonodavche zabezpechennia osvity doroslykh: zarubizhnyj dovid* [Legislative support of adult education: foreign experience], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2020 р.